

Anthoni van Noordt (c. 1619-75): Tabulatuurboek van Psalmen en Fantasyen (1659). Léon Berben – Van Hagerbeer organ (1643), Pieterskerk, Leiden.

Label: Ramée RAM 2201

Speelduur: 155:45

Booklet: 28 pag. (E, D, F)

Prijs: € 38,99.

Het derde decennium van de zeventiende eeuw laat een rijke oogst van nieuwe Europese orgelmuziek zien. Kort na elkaar verschijnen de *Hymnes de l'Église* van Titelouze (1623), *Tabulatura Nova* van Samuel Scheidt (1624), *Facultad organica* van Correa de Arauxo (1626) en het *Tabulatur Buch Dass Vatter unser* van Steigleder (1627). Een paar jaar eerder, in 1621, is Jan Pieterszoon Sweelinck overleden.

In ons land blijft het daarna lang stil. Pas in 1659 publiceert Anthoni van Noordt (ca 1619-1675) zijn *Tabulatuurboek van Psalmen en Fantasyen*. Deze bundel is de belangrijkste uiting van orgelkunst tijdens de Gouden Eeuw in de Nederlanden en bovendien het enige dat we van Van Noordt bezitten.

De bundel bevat tien bewerkingen van Geneefse psalmen, waarvan negen als een reeks variaties, aangevuld met zes fantasieën. Onder de aanduiding “fantasie” wordt in Van Noordts tijd doorgaans een *ricercare* verstaan, een complexe meerstemmige vorm met verschillende thema's.

Van Noordt noteerde zijn muziek op een zeslijnige notenbalk, de tabulatuurnotatie zoals die ook voor bijvoorbeeld de luit en de theorbe gebruikelijk was. Vandaar de naam van de verzameling. Van Noordt droeg zijn bundel op aan de “Burgemeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam”.

Over Anthoni van Noordt is niet veel bekend. Geboren werd hij in Schagen als telg van een muzikale familie. In Amsterdam werd hij organist van de Nieuwe Zijdskapel en vervolgens van de Nieuwe Kerk. In de Zuiderkerk werd hij begraven. Had hij leerlingen? We weten het niet. Wel is duidelijk dat Van Noordt een eminent musicus moet zijn geweest, gezien de kwaliteit die uit zijn werk spreekt.

Componeerde Van Noordt zijn psalmvariaties voor gebruik in de gereformeerde eredienst? Nee, zeker niet. Tijdens zijn leven klonken het orgel in Amsterdamse kerken alleen buiten de eredienst. Pas in 1680, vijf jaar na zijn dood, stond het Amsterdamse stadsbestuur het orgelspel tijdens de diensten toe. Aannemelijk is dat hij eerder een didactisch en een artistiek doel met deze bundel dient, om zo de kunst van het orgelspel op een volgende generatie over te dragen.

Léon Berben, specialist als vertolker van Oude Muziek, is bezig met het opnemen op cd van een respectabele reeks muziek uit de Renaissance en vroege Barok. Na producties met composities van John Bull, Hieronymus Praetorius, Jean Titelouze en Matthias Weckmann verscheen nu zijn opname de complete bundel van Van Noordt op deze dubbel-cd. Berben vult dat aan met psalmzettingen en de variaties op “Daphne” uit het “Camphuysen Manuscript” en uit de “Lübbenauer Tabulatur”.

Gedegen bronnenonderzoek en inzicht in de uitvoeringspraktijk van Van Noordt en zijn voorgangers vormen de basis van Berbens vertolking. De keuze voor het Van Hagerbeer-orgel in de Leidse Pieterskerk is dan logisch: een rijk en weelderig klinkend Hollands stadsorgel in de voor deze muziek vereiste middentoonstemming. Het resultaat is een weldaad voor de oren, een overrompelende schoonheid voor de ziel. Luister naar de intense plenumklank ondersteund door een Prestant 24-voet, een onvoorstelbaar mooie en vocaal klinkende prestant en een sonore Renaissance trompet. Het is alles even prachtig. Terzijde mag gezegd worden dat de firma Verschuieren hier ook een prestatie van formaat heeft neergezet.

Veel aandacht geeft Berben aan de ornamentiek. Hij versiert er vrolijk op los. In het boekje bij de cd licht hij dat uitvoerig toe. Hij verwijst daarbij naar Italiaanse bronnen uit de zestiende eeuw en naar het Nederlandse manuscript van Susanne van Soldt, waarin psalmzettingen zijn voorzien van versieringen.

Een ander aspect betreft de registerkeuze. Van Noordt zelf geeft daar geen aanwijzingen voor. Andere, zestiende-eeuwse bronnen maken melding registraties met “gaten”, zoals 8', 4, en 1 1/3', of een 8' met een Cimbel. Volgens Berben zijn dat registraties die lange tijd als lelijke neobarok geluiden golden, maar ook fantastisch kleurrijk en overtuigend kunnen klinken op passende instrumenten. En hoewel stammend uit de Renaissance, gaat Berben er vanuit dat deze praktijk nog lang daarna gebruikelijk was.

Dat zal wel, maar hier overtuigt hij me niet. Bovendien, maar dat is heel persoonlijk, vind ik die schrille geluiden, vaak gecombineerd met uitbundige versieringen, soms afleiden van de duidelijkheid. Het is maar een kleine aarzeling mijnerzijds bij een grootse prestatie.

Dat in het boekje geen gedetailleerd overzicht gegeven wordt van de registraties, valt te billijken. In drie talen (E, D, F) bevat het op 28 pagina's wel een uitgebreide toelichting en verantwoording.

Het is een in alle opzichten gedegen, bevlogen en geslaagd pleidooi voor een van de hoogtepunten van Hollandse orgelkunst, de aanschafkosten meer dan waard.

[Bert Wisgerhof]